

ÖLÜM SON DEYİL,

yaхуд, Sabir Rüstəmxanlının "Tanıdığım Heydər Əliyev" əsəri üzərində düşüncələr

Şəddat CƏFƏROV,

iqtisadiyyat elmləri üzrə fəlsəfə
doktoru,

Azərbaycan və Rusiya Yazıçılar və
Jurnalistlər Birliklərinin üzvü,
Beynəlxalq Yazıqlar Birliyinin üzvü

Birmənalı şəkildə qeyd etməliyəm ki, Atatürk Türkiyənin taleyində necə təsiredici gücə sahib olubsa, Heydər Əliyev də Azərbaycan xalqının taleyində həmin missiyanı yerinə yetirib. Başqa sözlə, öz xalqının taleyində əvəzsiz xidmətləri olan liderlərin sırasında H.Əliyevin adı bu gün haqlı olaraq ön sırada çəkilir.

Azərbaycanın mənanı sarsıdığı, siyasi cəhətdən çökdüyü, iqtisadi baxımdan böhran keçirdiyi bir dövrdə bu gün "Ulu öndər" adı ilə hörmətlə yaşatdığımız şəxsiyyət siyasi meydanı çıxdı. Bununla da insanların ölmüş ümidlərinin dirliyi başlandı. Demək olar ki, xalqımızın varlığına bir bəd-binlik qarənliyi çökmüşdü. Heydər Əliyev gəlişi ilə birmənalı şəkildə tarixə elə bir təsir göstərdi ki, bununla da demək olar ki, dağılmış vətən sarayı bünövrəsində qədər möhv olmuşdan xilas edildi. Təsədüfi deyil ki, dünyanın ən görkəmli siyasi liderləri H.Əliyev Azərbaycan xalqının tale yolunda xilaskar kimi təqdir edir. Açıqgözlü, həqiqətə gözünlün içində də baxan hər kəs bunun nə qədər doğru olduğunu çox yaxşı bilir. Böyük Oljas Süleymanov Heydər Əliyevi hakimiyyət ustası adlandırdı. Çingiz Aytmatov onun simasında Azərbaycan xalqının xilaskarını gördü.

Etiraf etmək lazımdır ki, dargöz adamlar, öz mənafeyinə vətən, xalq borcundan üstün tutanlar Heydər Əliyevin xilaskarlıq missiyasını dana bil-məsələr də, bu gün ulu öndərin adına hər cür hədəyənər deməkdən çəkin-mirlər. Amma böyük sənətkarlar, xalqımızın zəka sahibi olan şairləri, yazıçılardan Heydər Əliyev obrazını bütün möhtəşəmliyi ilə ədəbiyyatımıza gətiriblər. Bu sırada Anarın "Unudulmaz görüşlər", Sabir Rüstəmxanlının "Ölüm son deyil - tanıdığım Heydər Əliyev" kimi publisistik əsərləri, Zəlimxan Yaqubun möhtəşəm "Əbədiyyət dəstani" poemasi, Əli Rza Xələfin "İnsan, tarix, zaman" poemasi və "Ölməzlik nəğməsi" Zəlimxan Yaqubun "Əbədiyyət dəstani" poemasının motivləri əsasında yazdığı ədəbi qeydlər ədəbiyyat tariximizin uzunöl-mürlü, dəyərdim ki, əbədiyaşarı əsərlərdəndir.

Professor Qəzənfər Paşayev Ə.Xələfin "Ölməzlik nəğməsi" kitabına yazdığı ön sözdə qeyd edir: "Otuz iki bəlmədən ibarət bu fəlsəfi əsər 350 səhifəni əhatə edir. Əsəri həyəcanlı oxumaq olmur. Məna qalır, əsərin ən

böyük məziyyəti insanı düşündürməsi-dir. Əsərdən əz elədiyim başlıca qənaət odur ki, Heydər Əliyev kimi tarixi şəxsiyyətlər dünyalarını dəyişdikdən sonra da, onların fikri və ideyaları yaşayır, aktuallığını itirmir, bütün zamanlar üçün gərəklilərlər". Göründüyü kimi görkəmli alim Heydər Əliyev obrazına münasibət sözə sevgi ilə yazılmasını təqdir edir. Əlbəttə, Heydər Əliyev obrazına münasibət daha qabarıq göstərilməklə.

Xalq Yazıçısı Anarın "Unudulmaz görüşlər" əsəri də sübhəziz, əsaslı tədqiqat obyektinə olacaq. Gələcək nəsillə bu əsər vasitəsi ilə Ulu öndərin bən-zərsiz rəhbərlik keyfiyyətlərini, bir insan kimi humanizmini öyrənmək bu əsərə istinad edəcəklər.

Zənnimcə, ən dəyərlili istinadlardan biri də Xalq Şairi, görkəmli ictimai-siyasi xadim Sabir Rüstəmxanlının "Ölüm son deyil - tanıdığım Heydər Əliyev" publisistik əsəridir. Bu əsərin, əlbəttə, həm də bu tip əsərlərin dəyəri orasındadır ki, tarix bizdən uzaqlaşdıca tarixi yaradan görkəmli simaları unudulmağa qoyur. Onların kimliyini bizə canlı olaraq göstərə bilər. Axı Sabir Rüstəmxan kimi sənətkarlar zamanla döyüşməyi bacaran söz adamıdır. Və onun yaratdığı əsər də sanki sözdən yapılmış əbədi bir heykəldir. Bu məsələləri Sabir Rüstəmxanlının kitabına ön söz yazmış İsa Həbibbəyli də çox aydın və dəqiq göstərə bilər: "Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı, Xalq Şairi Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığında ictimai-siyasi motivlər, ümummilli ideallar və yüksək vətəndaşlıq missiyası həmişə ön mövqedə olub. O, müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatında vətəndaşlıq poeziyasının əsas yaradıcılarından biridir. Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında xüsusi mərhələ olan Cəlil Məmmədquluzadə "Molla Nəsrəddin" ədəbi məkrəbi ideallarının yeni tarixi şəraitdəki görkəmli davamçılarından biri kimi Sabir Rüstəmxanlının ədəbiyyatda milli-azadlıq düşüncəsinin, müstəqil dövlətçiliyi məfkurasının, azərbaycanlıq ideyalarının yenidən dirçəldilməsinin mühüm xidmətlərə malikdir. Bütün bunlar Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığında Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin ölkəmizdə milli-mənəvi özünüdür və milli istiqlal uğrunda apardığı mübarizə ilə doğmalaşdırır. Əslində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin XX əsrin altıncıncı illərinin axırlarından başlayaraq, ardıcıl şəkildə, qırx ilə yaxın davam edən milli intibah mücahidəsi Azərbaycan ədəbiyyatında görkəmli istiqlalçı şairlərin: Xalq şairləri Baxtivar Vahabzadə, Məmməd Araz, Xəlil Rza Ulutürk kimi qüdrətli sənətkarların geniş miqyasda fəaliyyət göstərmələrinə yol açmış və böyük dəstək olmuşdur. Xalq Şairi Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığında milli istiqlal ideyalarının qol-qanad açmasında da Ümummilli lider Heydər Əliyevin meydana qoyduğu və uğrunda mübarizə apardığı müstəqil dövlətçilik ideyasının xüsusi rolu vardır. Bundan başqa, tariximəyl-halının və taleyinin ən müxtəlif məqamlarında Sabir Rüstəmxanlının göstərdiyi dəstək və yağı da onun Heydər Əliyevin ədəbiyyat və sənətkar münasibətinin mahiyyətini dərin-dən və bütün yönələri ilə, əyani surətdə görməsinə və göstərməsinə imkan yadır". Doğru olaraq akademik İsa

Həbibbəyli Heydər Əliyevin Azərbaycanın böyük sənətkarlarının taleyində necə böyük rol oynadığını yazdığı ön sözün əvvəlində qeyd edir. Həqiqətən, biz Baxtivar Vahabzadə, Məmməd Araz, Xəlil Rza kimi sənətkarların qorunması, onların yaradıcılığına stimül verilməsi məsələlərində Heydər Əliyevin əvəzsiz rolunun şahidi olmuşuq. Bu mənada Sabir Rüstəmxanlının da taleyində H.Əliyevin xüsusi yeri var. O Sabir Rüstəmxanlının bir çox hallarda müxalif görüşlərinə baxmayaraq, mükməllən ziyalı olduğunu, ən başlıcası, qüdrətli şair olduğunu yaxşı bilirdi. Demək, Heydər Əliyev təkcə siyasi rəhbər deyildi. Həm də böyük ədəbiyyat, mədəniyyət, incəsənət hamisi idi. O yaxşı bilirdi ki, cəmiyyətin mənavi inkişafı təmin etmədən dövlətin mənavi sütunlarını etibarlı şəkildə ucaltmaq da mümkün deyil. Bir sözlə, Sabir Rüstəmxanlının yaradıcılığının və həyatının ən təlatümlü çağlarında Azərbaycanın mənavi mühitində səhnənin görünən tərəfində olub. Bir çox qələm sahiblərindən fərqli olaraq o, Heydər Əliyevi yaxından müşahidə etmək imkanına sahib olub. Buna görə də onun Heydər Əliyev haqqında yazdığı ayrı-ayrı məqalələr, yazılar kifayət qədər canlıdır, dəqiq faktlara əsaslanır. O, H.Əliyev obrazını demək olar ki, reallığa tam uyğun şəkildə işləyə bilib. Sabir Rüstəmxanlının təcrübəli qələm sahibi kimi yaxşı bilir ki, Heydər Əliyev kimi şəxsiyyətlərin obrazına nəyisə əlavə etməyə heç bir ehtiyac yoxdur. Həmişə bir yudurma mülahizə Heydər Əliyevi tanıyanların məqamında etirazına səbəb ola bilər. Elə buna görə də H.Əliyev haqqında yazmaq tarix qarşısında xüsusi məsuliyyət tələb edir. Sabir Rüstəmxanlının bu mülahizələri əsəri boyu, yəni, ayrı-ayrı məqalələrdə ehtiva olunan bütün həqiqətlərin sıralanması boya dəqiqliklə gözləyir. Akademik İsa Həbibbəyli sözünə davam edərək yazır: "Buna görədir ki, hətta bir çox məqamlarda "Ölüm son deyil" kitabı xatirə ədəbiyyatının sadəlinə aşaraq, ciddi qarşıdırma əsəri təşəvvürü yaradır. Ümumiyətlə, Sabir Rüstəmxanlının xatirələri onun iştirakı və ya şahidliyi ilə baş verən hadisələrin sadəcə nəql etməsindən, təsvir olunmasından ibarət olmayıb, yaşanmış keçməklə və şərfəli həyatın dərsələrini fərqli təhlili və təqdimatı kimi səslənir. Hadisə və proseslərin baxışlarındakı bəzi fərqli nüansların yer tapmasına baxmayaraq, "Ölüm son deyil" xatirələr toplusunu aspiranturada birgə təhsil aldığımız dövrdən etibarən ünsiyyətdə olduğum şair-vətəndaş Sabir Rüstəmxanlının Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin parlaq şəxsiyyəti və Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətləri haqqında səmimiyyətlə yazılmış kitab kimi yüksək qiymətləndirirəm. Beləliklə, oxuculara təqdim edilən xatirələr Azərbaycanın çoxşəxslilik tarixində mühüm mərhələ olan Heydər Əliyev epoxasının və dahi şəxsiyyətin xidmətləri və ideallarının dərin-dən qavranılmasına, bütün təfərrüatları ilə canlandırılmasına Sabir Rüstəmxanlının əlavələri kimi mühüm əhəmiyyətə malikdir". Görkəmli alim Sabir Rüstəmxanlının "Ölüm son deyil" kitabını Heydər Əliyev, Zaman, Tarix həqiqətləri kimi dəyərləndirir. Bu kitabın səmimi və oxucu ruhuna doğmalaşdırılması, sübhəziz, oxunaqlılığını da təmin edə-

cəkdir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Sabir Rüstəmxanlın Heydər Əliyevin yaxından müşahidə imkanlarına malik olub, başqa sözlə, Heydər Əliyevi yaxşı tanıyıb. Ona görə də qeyd edir ki, əgər mən bütün müşahidələrimi yazıya almalsam, onda cildlərlə davam edən bir kitab yaranardı.

Hər birimiz məlumdur ki, Heydər Əliyev dövlətin ən mühüm orqanlarından birində yüksək vəzifə tutub. Onun möhtə təhlükəsizlik orqanlarında işləməsi xalqımızın tale yüklü məsələlərin həlində xüsusi əhəmiyyət kəsb edib. Heydər Əliyev Azərbaycanın görkəmli sənətkarlarını, ümumiyətlə, bir çox dəyərli olan möhtə təhlükəsizlik orqanlarının generalı olaraq mühafizə edib.

Sabir Rüstəmxanlın Azərbaycanlı generalın tutduğu vəzifədə xalqə doğmalmı xüsusi olaraq təqdir edir: "Onu şəxssən tanıyırdıq, o, nəhayət, bu idarənin başına yerli bir adamın, "öz adamımızın" gəlməsinə ciddi bir hadisə hesab edirdilər. Ürəklərdə bu komitə ilə bağlı vahimə dağılır, milli mövzulara yazılan yazılara istər-istəməz yeni ruh gəlirdi.

"KQB" adının doğurduğu hisslərdə köhnə xatirələrdən qalan nifrət, inamsızlıq, xəyanət, qorxu da vardı. Sonralar Heydər Əliyevin səhhət və çıxışlarından bəlli oldu ki, əslində bütün bunlar səbəbsiz deyilmiş, aradan otuz il keçsə, Stalinin apardığı siyasət işa olub, repressiya qurbanlarının çoxuna bəraət verilsə, ölkədə müəyyən yumşalmalar hiss olunsada da Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində hələ 1937-ci il havası ilə yaşayır işləyənlərin kökü kasılmayıbmış və respublikanın gələcək rəhbəri də bu mühitdə bərkiməli, buradakı həzi adamların, özəlilə bütün idarələrə doldurulmuş erməni əsilli işçilərin iradəsinə qarşı, onların niyyətlərini gözəldə qoyaraq, onları yolundan təmizləyərək yüksəlməli imiş. Həmin illərin xatirələrində yaşayan real durumu göz önündə götürəndə Azərbaycan xalqının necə bir təzyiqlə altında, milli hüquqlarının tapdalanmasına dözə-dözə yaşaması adanın ürəyini parçalayır və gənə Heydər Əliyevə qarşıqanlıq mühtəşəmliyinə bəzi psixoloji sarsıntılar keçirdiyinə əgriyir, onun həmin mühitdən hansı zəhmət, ağıl və mübarizə ilə keçib yüksəldiyinə heyrlənirik...". Sabir Rüstəmxanlın bu qeydlərində "öz adamımız" ifadəsini işlədib. Bu da təsadüfi deyil. Axı on illər boyu bu orqanda Azərbaycan xalqının ruhuna yad, hətta düşmən olan simalar işləyiblər. Onların münasibətləri Azərbaycan xalqının tarixində böyük faciələrə səbəb olub. Ən görkəmli şəxsiyyətlərimiz onların məkrli planları ilə məhv edilib. Heydər Əliyevin xalqın zəkalarını qorumaq yolundakı xidmətlərindən bəhs edərkən Sabir Rüstəmxanlın Nəriman Nərimanovun, Hüseyn Cavidin, Mikayıl Müşfiqin adlarını çəkir. Və ayrıca qeyd edir ki, Nəriman Nərimanovun mənavi bəraəti məhz Heydər Əliyev sayəsində mümkün olub və Nərimanova böyük heykəl ucaldılıb.

Davamı 11-ci səhifədə

Əvvəli 10-cu səhifədə

Sabir Rüstəmخانlının maraqlı esələrdən biri Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi haqqındır. O, Azərbaycan rəhbərliyə gəlmiş Heydər Əliyevin yaratdığı dəyişiklikləri həmin vaxta qədər qadagalarla müşayiət olunan məsələləri çox böyük sürətlə həll etdi və Azərbaycanın mədəni mühitinə yeni nəfəslik açılmasına şərait yaradı. Heydər Əliyev açıq tənqid edə bilirdi, hətta bu tənqidlər bir çox hallarda böyük Sovetlər dövlətinin ideoloji dayaqlarına zərbə vursa da, cəsarətli tənqidlərdən geri çəkilmirdi.

Heydər Əliyevin yazdığı əməyinə, yazdığı düşüncəsinə xüsusi əhəmiyyət verməsi "Yazıqların qurultayında" publisistik qeydlərində ayrıca deyər alır.

Sabir Rüstəmخانlının gənclik illərindən parlayıb, tez tanınb. Şübhəsiz, onun da özünəməxsus qayğıları olub. Görünür, "Ev məsələsi" adlı məqalədə də gənclərin qayğıları ilə bağlı problemlər çözüldü. Şübhəsiz, Heydər Əliyevin münasibəti də onun gənclərə münasibətini daha dəqiq aydınlaşdırır.

Sabir Rüstəmخانlının qeydlərində bir xronoloji ardıcılıq var. O, sarsılmayan yaddaşının gücünə, həyatının Heydər Əliyevlə bağlı məqamlarının hamısını diqqətdən keçirir. Və bu məqamlarda rəhbərin münasibəti onun üçün yazıya əsas olub. Maraqlıdır ki, Sabir Rüstəmخانlının xatirələrində də Heydər Əliyevin canlı təsəvvürünü yaxındna müşahidə etmək olar. Sonralar Heydər Əliyevin "Mən soni 25 yaşından tanıyıram, cəsarətli çıxışlar edirdin. O vaxtdan qabaqına çıxan bəzi əngəlləri aradan qaldırırdım sənin xəbərindən" təkcə elə bu qeydləri Sabir Rüstəmخانlının yazısında böyük bir həqiqətin dəyəri təmin edir. Sabir Rüstəmخانlının qeydlərindəki tarixi məqamları elə onun yazılarının başlıqları da bütün aydınlığı ilə göstərə bilər. "İlk tanışlıq", "Mövlud Süleymanlının xatirələrindən", "Şuşa səfəri" kimi yazıları həyəcanlı oxumaq olmur. Sabir Rüstəmخانlının şübhəsiz, böyük ədəbiyyat adamı olduğu üçün H.Əliyevin dilimizdə,

ədəbiyyatımıza münasibətini daha qabarıq, daha aydın faktlarla verir. "Ana dilimiz - dövlət dilidir", "Ədəbiyyat və sənət sevgisi", "Yazıqların yeddinci qurultayında", "Yazıqların yeddinci qurultayında çıxışım" kimi publisistik qeydlər dövlət adamının digər siyasi məsələlərlə birgə ədəbiyyata, sözü, sənətə necə önəm verdiyini göstərən şahid ifadələrdir. "Gözlənilməz xəbər", "Moskva bəncəsi son görüş", "Kreml münasibətləri" adlı yazılarda H.Əliyevin Moskva həyatından müşahidə olunan fraqmentləri göstərir.

Çoxlarımızın yadındadır. Azərbaycan Sovetlərinin çöküşü zamanında erməni separatçıları ilə demək olar ki, bacarmırdı. Bir çox hallarda şovinist Rusiya dairələrində ermənilərin açıq-aşkar qiyamlarına yardımçı olurdu. Və H.Əliyev həmin dövrdə artıq Sovet rəhbərliyindən istefa vermişdi. Hər kəs açıq-aşkar deməyə də hiss edirdi ki, Azərbaycanı bir çox özbaşnalıqların qarşısını almaq üçün güclü ol lazımdır. Bu elə ancaq Heydər Əliyevin əli ola bilədi. Xalq onun gəlişini arzulayırdı, sobirsizliklə gözləyirdi. Bu həyəcanları biz "Azərbaycana dönüş" adlı qeydlərdə daha aydın görürük. Söz yox, Heydər Əliyevin Azərbaycanca qayıdışı da asan olmadı. Bir çoxları onun adına, ünvanına artıq xəyanət etmişdi, onlar onun qayıdışını istəməyirdilər. Sabir Rüstəmخانlının "Ali Sovetin sessiyasında" adlı yazısı tarixi reportaj xarakterindədir. Heydər Əliyev Naxçıvana gətirilməsi, "Naxçıvan görüşü" adlı qeydlərində Sabir Rüstəmخانlının bu böyük liderin Azərbaycan üçün narahatlığını necə müşahidə etdiyini qələmə alır. Sabir Rüstəmخانlının "Hava tutunlaşır" yazısında sadəcə təbiət hadisəsindən bəhs olunmur. Həm də siyasi havanın tutunlaşma motivləri Sabir Rüstəmخانlının qələminə xas can-

lıqla yazıya gətirilir.

Azərbaycan tarixində bir çox hallarda ziddiyətli münasibətlə yaddaşla gətirilən Sürət Hüseynov qiyamı haqqında da kitabda bəhs olunur. Yazı elə "Sürət Hüseynovun qiyamı" adlanır. Bizim yaşlı nəsil o illəri, daha doğrusu, həmin günləri yaxşı xatırlayır. Ölkənin siyasi rəhbərliyi qiyamı yatırmaqda aciz idi. Demək, Heydər Əliyev hakimiyyəti özü çarəsizlikdən dəvət etmişdi. "Gəncədən başlanan yol", "Cənub bölgəsində baş verənlər" kimi yazıları tariximizin çox ağırlı səhifələri kimi oxuyuruq. Heydər Əliyev sözün həqiqi mənasında böyük mərdlik, qorxmazlıq nümunəsi göstərərək xalqı düşüdü ağır girdəddən çıxara bildi.

Kitabda maraqlı yazılardan biri də "Xalqla bir yerdə" adlanır. Sabir Rüstəmخانlının həmin yazısını bu gün də oxunanda həyəcan doğuran bu qeydlərə başlayır: "Heydər Əhrza oğlu xalq adamı idi. Əhəlidən qaçmırdı. Əksinə, cəmiyyəti hərdən olmağı xoşlayırdı. O, camaatla hər görüşündən, öz fikirlərini təbliğ etmək üçün, istifadə etməyi bacarırdı. Və bütün görüşlərində, çıxışlarında ən çox istifadə etdiyi söz müstəqillik idi. Kommunist Partiyasının tarixini və siyasətini tədrindən bildiyini və "yaxşı" və pis üzünü gördüyünü, Moskvada gəcəgündüz çalışsa da, sonda "velikorus" şovinizminin qışqıqlı və qəzəbindən yayına bilmədiyini görə mərkəzlənməyən zərurətini vaxtında hiss etmiş və hətta sınırların içində olsa da, müstəqilliyin no boyda bir xoşbəxtlik olduğunu görmüşdü. Buna görə də görkəmli dövlət xadimi Bakıda işə Müstəqil dövlətin başçısı olmağın şövqü ilə başlamışdı". Bu qeydlərdən də

ÖLÜM SON DEYİL,

yaxud, Sabir Rüstəmخانlının "Tanıdığım Heydər Əliyev" əsəri üzərində düşüncələr

müəllif Heydər Əliyev əsl xalq adamı kimi təqdim edir. O, zəhmət, ziyalıları nə qədər sevirdisə, adi vaxıtlar, ziyalılarına da eləcə hörmətlə yanaşmağı bilirdi.

Həmimiz yaxşı bilir ki, Sabir Rüstəmخانlının həm də böyük siyasət adamıdır. Onun insan haqları adlı qeydləri tariximizə psixoloji gərginlik məqamının elə tərəflərinə işıq salır ki, biz Sabir Rüstəmخانlının sözü olmadan həmin məqamları aydınlığı ilə görə bilməzdik. Sabir Rüstəmخانlının möhür nazir olanda ulu öndərli münasibətini maraqlı məqamlarını bu qeydlərində yazıya gətirir.

Sabir Rüstəmخانlının rəhbər vəzifələrində və deputat kimi məsul orqanlarda təmsil olunması da ona Heydər Əliyevə yaxındna müşahidə etmək imkanını yaradıb. Onunla birgə səfərlərdə də olub. Səfərlər zamanı işi həmişə Heydər Əliyev həmişə səfər yoldaşları ilə isti münasibətdə olub. Bunun Sabir Rüstəmخانlının qeydləri də göstərir. Onun qeydlərindən aydın olub ki, bütün məqamlarda vətən üçün münasib imkanları nəzərdən qaçırımı. Hətta bir məqamı Sabir Rüstəmخانlının xüsusi diqqətə çatdırır: "Arada Çinin baş naziri H.Əliyevdən soruşdu: "Azərbaycanın əhalisi nə qədərdir?" H.Əliyev "9 milyon" dedi və sonra əlavə etdi ki, "sizin böyük şəhərlərinizdə birinin əhalisi qədər, bəlkə ondan da az. Böyük Çin istəndə, bizə çox asanca kömək edərdi". Azərbaycan Prezidentinə və onun müşayiət edənlərə Pekinin imperator sarayında yer ayrılmışdı. Tarixi və gözəl bir yaşayış kompleksində... Ən unudulmaz günlərdən biri İstəndə, 30 km çapında yerləşən Böyük Çin səddinə səfərimiz oldu. Səgda da, solda da sədd üzü yuxarı qalxır. Düşündüm ki, Heydər bəy Əliyev birinci bürəddə dayanar. Lakin o yorulmadan bürəddən-bürəcə qalxır, bismiş kəpirdən tikilmiş divarların qədimliyinə, səddin genişliyinə, bürələrin quruluşuna marağını gizlədə bilmir, biza söz atıb "şairlə-

rin ilhamı gəlmir bəzə yerdə" - deyirdi. Dəstədəki şairlər şair-şairə caladılar. Mən bir az aralanmışam. Şimali-Qərbə baxanda dodadım aşağıdakı misraları pıçıldayırdım. Bundan sonra Sabir Rüstəmخانlının Çin səddinin üstündə pıçıldılarla özünə oxuduğu şeiri yarıca təqdim edir. Şeir "Çin səddinin üstündə" adlanır. Bu şeirdə müəllifin yad diyarında keçirdiyi hissələri, duyğuları müşahidə edirik. O, özünə borc bilir ki, uzaq diyarında vətəni böyük sevgi ilə sözü gətirsin. Əlbəttə, şeirdə uzaq yollardan, ilğmə bürünmüş vadilərdən, at belinə qalxanda tanınmaz olan türk oğlundan söz açıq, böyük sevgi ilə sair Çin səddinin üstündə möhür Azərbaycan xalqını tərənnüm edir.

Keçmiş Sovetlər İttifaqı dağılmışdı. Demək, respublikaların bir-birinə münasibətində də müəyyən anlaşılmazlıq, hətta problemlər yaranmışdı. Amma Heydər Əliyev xüsusi uzaqgörənliklə hər bir türk respublikasının rəhbəri ilə görüşməyə can atırdı, onlarla ünsiyyət saxlayırdı. Xüsusi ümumi dəyərlərimiz olan tədbirlərdə yaxındna iştirak edirdi. Həminimiz yadındadır. Mənasla bağlı möhtəşəm tədbirdə Heydər Əliyev çox böyük bir heyvələ Azərbaycanı təmsil edirdi. Möhür həmin tədbirdə Heydər Əliyev təklif etmişdi ki, biz də Dədə Qorqudun yubileyini keçirə bilərik. Bunun üçün müvafiq istiqamətlər, yollar da elə həmin görüşdə göstərilmişdi. Burada mən bir məsələni ayrıca göstərmək istəyirdim. Demək, böyük Türən birliyi ideyasını Heydər Əliyev elə öz dövründə keçərək həyata keçirmişdi. Nəzarətyəvlə görüşdə möhür xüsusi düşünülmüş tədbirlərdən

tanınmış partiya xadimləri bir-mənalı fikir deyər bilmirdilər. Ümumiyyətlə, onlar üçün gələcək kifayət qədər qarantlıq idi. Bilinmirdi ki, hadisələr necə inkişaf edəcək, sonluq necə olacaq. Ancaq Sabir üçün bu məsələlərin yalnız birca tərəfi var idi, o da məsələlərin həqiqi tərəfi idi. Sabir bütün varlığı ilə həyatı boyu sadıq qaldığı doğruluğu, düzgünlüyü möhür bu məqamda da qorumağı vacib hesab edirdi. Ona görə də o, öz çıxışında, yazısında, qeydlərində bir-mənalı mövqə tuturdu. Əslində elə Sabir Rüstəmخانlının həmin dövrdə xalqın gözündə bir daha ucaldın cəhət möhür elə onun bu keyfiyyətləri idi.

Heydər Əliyev həmin hadisələrdə həyatını təhlükə qarşısında qoymuşdu. Onun ölümü üçün maraqlı yənlər var idi. Mənim o bir general cəsarəti ilə xalqın lideri adına layiq qüdrəti ilə bu hadisələrin içərisindən cəsarətlə keçdi. Sabir Rüstəmخانlının kimi siyasi xadimlərdə əslində onun cəsarətini təqdir edirdi. Hətta bəzi məqamlarda elə ifadələr işlədirdi ki, bu ifadələri düşmənləri onun ələhinə yönəltməyə cəhdlər edirdilər. Sabir isə bir haqiqətə öz varlığı qədər inanırdı. İnandırdı ki, Heydər Əliyev axıra qədər yalın doğrudan, saxtım düzdən fərqləndirməyi bacaran siyasi xadimdir. Sabir Rüstəmخانlının yerdə mayın 10-dakı qəbul gününün xatirəsini də yada salır. Heydər Əliyev ad gününə hədiyyə olaraq yazdığı təbrik zəncimə, bu gün də bir çoxları üçün özünü ifadə baxımından çox ibarətlidir. S. Rüstəmخانlının həmin təbrikdə yazırdı: "Əziz Heydər Əhrza oğlu! İnənəm ki, bu gün Sizi ad gününüzdən daha çox xalqımızın, dövlətimizin taleyi düşündürür. Qarşı-

idi. Sabir Rüstəmخانlının yazılarını canlı edən səbəblərdən biri də yazıya gətirdiyi hadisə və əhvalatları məkanına uyğun təqdim etməsidir. Təyyarədə olan söhbət bu gün hər hansı bir oxucunun yaddaşından asanlıqla silinə bilməz.

"Daha bir qanlı olay" hekayəti də çox maraqlıdır. 95-ci ilin məlum OMON hadisəsi ilə bağlıdır bu olay. Hər birimizə məlumdur ki, o hadisə Azərbaycanın küroyinə saplanan xəncər kimi düşmənlərimiz tərəfindən planlanmışdı. Amma Heydər Əliyev onun qarşısını möhürətə aldı. Sonralar Sabir Rüstəmخانlının "Mətbuat xidmətinin xidməti" adlı qeydlərində Heydər Əliyevin dövlətçilik naminə qoyulmuş addımlarını necə dəyanətlə müdafiə etdiyini də yazır: "Mən də fikrimi demişəm və Azərbaycanla hər cür sıxıqlı, zorakı dövlət çevrilişi cəhdinə qarşı olduğumu, bu münasibətdə Konstitusiyamın, dövlətçiliyimin, yəni indiki qanun hakimiyyətim, Prezident H.Əliyevin tərəfində davandığımı demişəm. Bütün yazıları və Milli Məclisdəki çıxışlarının stenogramı durur. Ancaq axı biz insanıq! Kimin dost, kimin düşmən olduğunu ayırd etməklə yanaşı, torpağımızda faciənin baş verəsinə təəssüflənməliyik. Hələkə olanların həyat yollarını, keçmiş xidmətlərini, onları səhv yola aparən səbəbləri düşünməliyik, özümüzlə onların ata-analarını yerinə qoymalıyıq və nəhayət, glənlərin içində Milli Ordunun əsgərlərini, müklə vətəndaşlarını, uşaqların da olduğunu nəzərə almalıyıq. Heç olmazsa, üyümiz sızıldamalıdır ki, kaş bu cəvənlər Bakıda yox, Ermənistanda, sərhədə əsl düşmənlə müharibədə həlak olaydılar. Yox! Mümkün deyil! Məmrulduğun dəmirbən qıtlağı və fikirlərin üryəy sızmasına imkan vermirdi". Çox aydıncıdır ki, burada söhbət qiyam vaxtı həlak olanlardan gedir. Həmin dövrdə hadisələr o qədər kəskin və təzadı xarakter daşıyırdı ki, deputatlar,

laşdıığımız çətinliklər sevinməyə yer qoymayıb. Bununla bəla, Sizin ömür yənluz xalqımız çətin tarixinin bir parçasıdır və əsl ibrət dərsi kimi yənliləməyə layiqdir. Siz xalqa söykənilib ucaldıgınız kimi, xalq da Siza söykənilib çətinliklərdən çıxmağa ümid bəsləyir. Buna görə də Sizin can sağlığını bütün millətin arzusuudur. Yazın bu gözəl çəgində ad gününüz münasibətində Sizi Mətbuat və İnformasiya Nazirliyinin bütün əməkdaşları adından, şəxsən öz əhdimlən üzərəkən təbrik edir. Sizə gənclik enerisi ilə dolu uzun ömür, vətənimizin xilası yolunda dönməz əzmkarlıq və mənətin arzulayın. Dərin hörmətlə, Sabir Rüstəmخانlını Bakı, 10 may 1994-cü il". Sabir bütün yazılarında, bütün qeydlərində məqsədlə şəkildə olmayan, yalnız təbiiyyətlə Heydər Əliyevin səmimiyyət obrazını yaradır. Həmin qəbul günündəki görüşdə də biz onun dövlət başçısı ilə söhbəti zamanı liderin səmimiyyəti dialoqlardan, söhbətlərindən bütün aydınlığı ilə görürük.

Özü demiş, bütün yazılarında Sabir Rüstəmخانlının Heydər Əliyevin təbiətini, həyatı, cəmiyyətlə münasibətini, insanlara humanistiklə yanaşma məqəyini göstərməyə çalışır və deyirdim ki, buna öz istədiyi sayəsində nail olub.

Hərđən mənədən soruşurlar ki, sənin üçün ən yaxın dost kimdir? Mən də tərdədd etmədən qəlbimdən gələn bir səslə cavab verirəm ki, mənə ən yaxın dost mənimlə səmimi münasibətdə olan adamdır. Belələri isə təəssüf ki, çox azdır.

Sabir Rüstəmخانlının əslində "Ölüm son deyil" kitabında bütün həyatı boyu siyasi təfəkkür sahibli ilə yaşayıb, insanlara səmimi olan şəxsiyyətdən söhbət açıq. Demək, bir yazıcının qələmindən sözə süzülən səmimiyyət səmimi insanın abidesini yaradır. (Davamı var)